

ATATÜRK’TE DOĞA SEVGİSİ

Doç. Dr. Selman YAŞAR*

Öz

Türk Milleti’nin Milli Mücadele’yi kazanarak bağımsızlığını kazanmasını sağlayan Atatürk, savaş sonrasında kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’ni sağlam temeller üzerine inşa etmek için uğraşmıştır. Asker, devlet adamı, eğitimci, inkılâpçı, önder vb. birçok vasıflara sahip olan Atatürk aynı zamanda duygu yönü zengin bir kişiydi. Doğaya karşı büyük bir sevgisi olan Atatürk, ağaçlara, çiçeklere ve ormana çok düşkündü. Hayatı boyunca doğa özlemi çeken Atatürk, ormanın içinde küçük bir kulübe yaptırıp, burada doğa ile başbaşa yaşamak istemiştir. Ankara’yı başkent yaptıktan sonra şehrin ağaçlandırılması için çalışmış, Atatürk Orman Çiftliği’ni kurmuştur. Ağaçların kesilmesine, hatta dallarının dahi koparılmasına dayanamayan Atatürk, bunun için, Yalova’da yaptırdığı köşkün yerini değiştirmiştir. Ayrıca Söğütözü’nde yaptırdığı bir kulübe için buradaki söğüt ağaçlarını kesmek yerine başka bir yere taşımıştır. Çok sevdiği bir işde ağacının kesilmesine çok üzülen Atatürk, ağaçlardan başka çiçeklerden, denizden ve ormandan da hoşlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Atatürk, Doğa Sevgisi, Ağaç, Çiçek, Orman.

Nature Love at Ataturk

Abstract

Ataturk, who won the independence of the Turkish Nation by winning the National Struggle, struggled to build the Republic of Turkey, which he founded after the war, on solid foundations. Soldiers, statesmen, educators, reformers, leaders and so on Ataturk, who had many qualities, was also a wealthy person with a sense of emotion. Ataturk, who has a great love for nature, is very fond of trees, flowers and forest. Ataturk, longing for nature throughout his life, wanted to build a small hut in the forest and live alone with nature here. After he made Ankara the capital, he worked for afford station of the city and founded Ataturk Forest Farm. Ataturk, who could not stand the cutting of trees and even the breaking of his branches, changed the position of the mansion he had built in Yalova. In addition, for the shed he built in Söğütözü, instead of cutting the willow trees there, he carried it to another place. Ataturk, who is very sad that he likes to cut a tree, loves other flowers than trees, from the sea and from the forest.

Keywords: Atatürk, Love of Nature, Nature, Flower, Forest.

---

* Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, selman.yasar@batman.edu.tr

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, sahip olduğu asker, devlet adamı, eğitimci, önder vb. birçok vasıfların yanısıra doğaya karşı büyük bir sevgisi olan bir insandı. Atatürk çocukluğunda ve gençlik çağlarında marangozluk işleriyle uğraşmış, böylece kendi kendini yetiştirmiştir. Kardeşi Makbule için bir su değirmeni, tavukları için kümes, kamışlarla bir kulübe, büyük bir gayretle kendisi için de bir tambura yapıyordu. Dayısının çiftliğinde buldukları zaman da çiftliğin arabasını tamir ediyordu.

Atatürk, çocukluğunda küçük bahçesinde çiçek de yetiştiriyordu. Çiçeklerle ilgilenmek insanlar arasında yaşamakla yetinmeyen, coşkun bir ruhun eseridir. Böylece insan nankörlük nedir hiç bilmeyen, güzellikten başka varlık tanımayan bir ülkü âlemiyle kaynaşmış olur. Atatürk de, iç varlığı zengin olan her insan gibi, çiçeklere, bitkilere dolayısıyla doğaya karşı coşkunluk duyuyordu¹.

Ali Rıza Efendi'nin ölümüyle 27 yaşında dul ve ekonomik yönden güç durumda kalan Zübeyde Hanım, oğlu Mustafa'yı okuldan almak zorunda kalmıştır. Daha sonraları çocukları Mustafa ve Makbule'yi de alarak ağabeyi Hüseyin Ağa'nın yanına gitmiştir. Hüseyin Ağa, Selanik'in 30 kilometre yakınında bir çiftlik işletmekteydi. Küçük Mustafa da burada çiftlik işleriyle uğraşmaya başlamıştır. Atatürk çiftlik yaşamıyla ilgili anılarını da şöyle anlatmıştır: "Az zaman sonra babam öldü. Annemle birlikte dayımın yanına yerleştik. Dayım köy hayatı yaşıyordu. Ben de bu hayata karıştım. Bana görevler veriyor, ben de bunları yapıyordum. Başlıca görevim tarla bekçiliği idi. Kardeşimle birlikte bakla tarlasının ortasındaki bir kulübede oturduğumuzu ve kargaları kovalamakla uğraştığımızı unutmam. Çiftliğin diğer işlerine de karışıyordum".

Hoşlandığı bu açık hava ona yarıyordu. Yeşilliğin, toprağın, suyun içinde olan Atatürk, doğaya ve toprağa karşı da ilgi duymaya başladı. Denilebilir ki Atatürk'ün kişiliğinin oluşmasında doğa sevgisi, önemli bir yer tutar. Bu sevginin ilk belirtileri, onun çocukluk dönemlerindeki bu çiftlik yaşantısından kaynaklanmaktadır. Çünkü O, ileride yaşamı boyunca çiftlikler kuracak, hayvan besleyecek, ağaçlandırmaya önem verecektir. İleriki yıllarda Ankara'da bozkırdan yeşerttiği Atatürk Orman Çiftliği'nin yolu üzerindeki bir iğde ağacının kesilmesi onu derinden etkileyecektir².

Atatürk'ün çocukluğunda başlayan doğa sevgisi, yaşamı boyunca sürmüştür. Sabiha Gökçen, hatıralarında Atatürk'ün doğa sevgisinden şöyle bahsetmiştir: "30 Ağustos yaklaşıyordu.. 1938'in 30 Ağustos'u.. Büyük Zafer'in anıtlaştığı günün kutlanacağı tarih.. Odasına girdim. Yastığı arkasına yüksekçe

¹ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Atatürk, (Yetiştmesi, Kişiliği, Devrimleri), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1973, s.14.

² Cemil Sönmez, Atatürk ve Çocuklar, Unicef Türkiye Temsilciliği Yayınları, 1991, s.32.

dayamış, elindeki kitabı dikkatle okuyordu..Elindeki kitap Nutuk'un yeni basımı idi.. Yanına sokulduğumu farkedince kitabı bir kenara bırakıp sordu:

-Dışarıda hava nasıl Gökçen? 30 Ağustos'u iyi bir havada, açık bir havada kutlayabilecekler mi?

-Zannedirim kutlayabileceğiz Paşam.. dedim. İçini çekti. Derin bir nefes aldıktan sonra buruk bir acıyı yansıtan sesi ile:

-Bensiz kutlayacaklar!. diye mırıldandı.

-Oysa o kadar isterdim ki törene katılmayı.. Çocuklarımızı görmeyi, modern araç gereçle donanan ordumuzun geçişini görmeyi.. Biliyor musun Gökçen, bayrağımızı da özledim.. Onun şöyle anlı şanlı dalgalanışını, göklerle bütünleşmesini..

-Gene göreceksiniz hepsini Paşam..

-Umut etmek kadar güzel bir şey tasavvur edilemez çocuğum.. Güzel şeyler umut etmek kadar.. Ama artık görüyorum ki, yataktan kalkabilmekte çok büyük zorluklarla karşılaşıyorum.. Zavallı ayaklarım birer demir külçesi, şişirilmiş birer külçe.. Beni taşımakta da güçlük çekiyorlar.. Hoş onların mı beni, benim mi onları taşımakta güçlük çektiğim tartışılabilir ya.. Neyse, başka şeylerden konuşalım.. Nasıl etrafı yine öyle güzel, öyle yeşil mi?

-Evet Paşam.. Yeşiller sizin sevdiğiniz gibi.. Ancak Ağustos sıcağı biraz sarartıyor etrafı.. Biraz değil, iyiden iyiye sarartıyor.

-Doğanın bu mevsimde suya hasreti vardır.. Gökten gelmeyen suyu insan eli götürmeli.. Ağaçları, bitkileri, çiçekleri susuz bırakmamalı.. Ah bir kere ormanlara gidebilseydim.. Şöyle yerimden sağlıklı kalkıp, kimsenin yardımını istemeden yürüyerek o saf ağaç denizinin yeşilliklerinde alabildiğim kadar dolaşabilseydim.. Aslında ne kadar küçük, ne kadar kolay bir istek değil mi Gökçen.. Ama gel gör ki bazen çok basit, çok küçük istekleri bile yerine getirmekten yoksun kalabiliyor insan.. Bu insan, gününde ordulara, uluslara, devletlere hükmeden bir insan bile olsa.. Sana çok büyük bir özlemimden bahsetmek istiyorum Gökçen..

-Buyrun Paşam.. Sizin özlemlerinizi dinlemek çok hoşuma gidiyor.. Ama umutsuzlukla dolu olmasın ne olur bu özleminiz..

Zoraki bir gülümseme ile:

-Umutsuz olmak için bir neden yok ki.. dedi.

-Sadece bu yatağı ve hastalığı sevmiyorum hepsi o kadar.. Evet bir özlem duyuyorum içimde.. Büyük bir özlem.. Sevdiğim vatanımın bir köşesinde, şöyle ağaçlardan etrafın, hatta ve hatta gökyüzünün bile görülmediği bir köşesinde planını kendimin çizeceği küçük, mütevazı bir ev olsun istiyorum.. Gideyim oraya, çiçeklerle uğraşayım, kuşlarla uğraşayım, ağaçlarla haşır neşir olayım.. Tıpkı mutlu sade yurttaşlarım gibi yaşayıp gideyim öylece.. Acaba bu mümkün olabilecek mi? Sanmıyorum.. Gençliğimden beri düşlediğim şeydi bu.. Rahmetli anneme de böyle

söyledim: Küçük ağaçlar arasında bir ev yaptıracağım size, orada birlikte mutlu yaşayıp gideceğiz.. Onun da hoşuna giderdi bu sözlerim.. Sevinçten parlardı gözleri.. İçimdeki duyguları anlatabilmekte güçlük çekiyorum.. Bu yeşil tutkusunu, bu ağaç sevgisini.. İnsanlar öldükleri zaman böyle ormanların içinde gömülmelidir.. Hiç olmazsa orada ağaçların serinliği ve koruyuculuğu altında rahat ederler.. Bizim eski mezarlarımızdaki serviler bu yönden bir anlam ifade etmiyor mu?

Sustu. Gözlerini yatağının tam karşısındaki yeşili bol olan tabloya dikti.. Onun bu sevgisini ve özlemini çok yakından bilen, sanırım Salih Bozok beyefendi olacak, ona yurt köşesinin yeşil bir tablosunu getirmişti.. Tabloyu pek beğenen Atatürk, bunu yatağının tam karşısına asmalarını emretmişti. Ona bakarken dinlendiğini, kendisini o yeşillikler arasında hissettiğini söylüyordu”³.

İstanbul'un ünlü bahçıvanlarından Pandelli 1929 yılı tamamlanmadan Yalova Kaplıcalarında park ve bahçelerin bakımından sorumlu olarak göreve başlamıştı. 40 yıldan fazla süre bu görevi yürüten Pandelli, hatıralarında, Atatürk'ün doğa sevgisini şöyle anlatmıştır: “Atatürk, beni Seyr-i Sefain'in Topkapı Bahçesi'nde çalışırken gördü, yetiştirdiğim çiçekleri beğendi. 1929 yılında beni Termal'e aldırdı. Ben geldiğimde buraları domuz yatağı idi. Atatürk sık sık gelir, sigara paketinin arkasına bahçenin plânlarını kendi eliyle çizer, hangi ağacın nereye geleceğini işaret ederek gösterirdi.

Atatürk, çiçeğe çok meraklıydı. Kışın bile gelir, ormanı dolaşırdı. Buranın tabiat güzelliğine aşıkta. Bütün çiçekleri severdi. Hatta kır çiçeklerini toplar ve yakasına her gün papatya takardı. Köylülerle, işçilerle ve askerlerle halkın geçimini ve idarenin gidişini konuşmaktan hoşlanırdı. Dert dinlemekten ve herkese faydalı olmaktan zevk alırdı. Her işi kendi gözü ile görürdü. Kibir diye bir şey bilmezdi. İnandığı işlerde emirleri açık ve netti. Gönül almasını, teşvik etmesini bilirdi...

Bu gün, Atatürk Çiçeği diye bilinen bir çiçek vardır. Hani ecebilerin Ponsetya dedikleri...Yılbaşında kırmızı kırmızı açan çiçek... İşte onu da Atatürk çok severdi. Ben de, burada, bu çiçekten bol bol yetiştirdim ve adını Atatürk Çiçeği koydum. Bu hareket onun çok hoşuna gitti.

Atatürk, kapalı alanları, kapalı yerleri sevmezdi. Girerken camekânlı bir sera vardır. Burası kaloriferli olduğu için bütün çiçek fideleri burada yetişirdi. Bu seranın etrafında ağaçlar vardı. Atatürk her geldiğinde, hep aynı ağacın altında oturur ve buradan emirler verirdi. Bu ağaç, Atatürk öldükten sonra birden kurudu”⁴.

³ Sabiha Gökçen, Atatürk'le Bir Ömür, Anıları Kaleme Alan: Oktay Verel, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2007, s.292-294.

⁴ Yalova Benim Kentim, Yayına Hazırlayan:Özlem Salman Günalp, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul, 2015, s.67-69.

Atatürk'ün Çankaya Köşkü'ndeki kütüphanecisi Nuri Ulusu, hatıralarında, O'nun doğa sevgisiyle ilgili olarak şunları anlatmıştır: "Atatürk Florya evi yapılırken, çevresi ile de çok ilgilenmişti...Florya'da da o zamanki adıyla, eski Ayastafanos Manastırı'nın bulunduğu alanda, büyük çam ağaçlarından meydana gelen, küçücük bir orman düzenletmişti. Bu ağaçlık alana da Atatürk Korusu adı verilmişti.

...Atatürk, Yalova ile de çok ilgilenmiştir. Bu yörenin toprağının çok verimli, havasının ve suyunun çok iyi olması dolayısıyla, bu bölgedeki çiftliklerin nitelikli fide, fidan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi düşüncesiyle kurduktuğu Millet Çiftliği ile bir de yine çok sevdiği Baltacı Çiftliklerine sıkça giderdi.

Millet Çiftliği içinde, 1929 yılında bizzat kendisi için, denizin kıyısında, iki katlı çok mütevazı bir köşk te yaptırmıştı. Burada dinlenmeyi çok sever ve her geldiğinde de sık sık denize girerdi. Denizden çıkıp, kurulandıktan sonra koltuğuna oturup, köpüklü kahvesini içmesi en büyük keyfiydi. Kahvesini içerken bazen dalar giderdi. Kim bilir o hassas kalbinin derinliklerinde ne gizemler, ne duygular, ne hüznler vardı ki bu vaziyette uzun zaman düşünür, ta uzaklara bakar giderdi. Sonra aniden başını çevirir yanında ya Sofracıbaşı İbrahim ya ben o an kim varsa, bize şöyle bir bakıp hafifçe gülümserdi. Sonra da muhakkak kitabını isterdi. Yalova günleri Atatürk için hep böyle keyifle geçerdi. Gece de yine sofralar kurulur ve yenilir içilirdi.

Atatürk bu köşkü çok sevmesine rağmen ölmeden evvel diğer tüm mallarını nasıl devletine, milletine bağışlamışsa, bu çok sevdiği çiftliğini de milletine bağışlamıştı, çünkü O'nun parada, malda hiç ama hiç gözü olmamıştır. O'nun tek serveti Türk Milletinin varlığıydı"⁵.

Atatürk'ün sınıf arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy, O'nun doğa sevgisini belirten bir anısını şöyle anlatmıştır: "Harp Akademisi'nin üçüncü sınıfına geçtiğimiz zaman Mustafa Kemal, Selanik'e sılaya gitmeden önce bizde misafir kaldı. O günlerin birinde Satılmış Çavuş'u da alarak Alemdağı'na kadar uzandık. Arkadaşım samimi bir doğa aşığı idi. Ormanlık yerlerden çok hoşlanırdı. Öğleye doğru bir pınarın başında mola verdik. Satılmış hayvanlarımızı alarak beş on adım geride bir ağacın dalına bağladı. Sonra beraberinde getirdiği bir Erzincan keçesini asırlık bir ağacın gölgesine serdi. Oturduk uzaklarda bir kasır vardı ve manzarası harikulade güzeldi. Adeta Mustafa Kemal'i büyüledi. Kasır, "Sultan Aziz Köşkü" diye ünlüydü.

Öğle yemeğini asırlık ağacın gölgesinde yedik. Yiyeceğimiz, annem Zekiye Hanım'ın hazırladığı kuru köfte, sigara böreği ve haşlanmış yumurta idi. Yolda

---

⁵Atatürk'ün Yanı Başında, Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları, Derleyen: M.Kemal Ulusu, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic.A.Ş., İstanbul, 2008, s.93,96.

bir okka da üzüm almıştık...Yemekten sonra pınarın buz gibi suyunda elimizi yüzümüzü yıkadık. Oradan ayrılırken Mustafa Kemal:

-Fuat, dedi.

-İnsan yaşlandıktan sonra şehrin gürültülü hayatından muhakkak uzaklaşmalı böyle sakin ve ağaçlık bir yere çekilmelidir. Buk, şu karşıdaki köşk insanın ruhuna nasıl bir ferahlık veriyor”⁶.

Atatürk'ün doğa sevgisiyle ilgili bir başka olay da yine Yalova kaplıcalarında gerçekleşmiştir. Atatürk, Yalova kaplıcalarında dinlendikleri bir sırada, rahmetli Neyzen Tevfik tesadüfen orada bulunuyordu.

Atatürk Neyzen'i dinlemek istediğini belirtiyor; fakat Neyzen bir türlü neye üfleyecek kudreti kendinde göremiyor ve Atatürk'ten özür diliyordu. Bir süre sonra her taraf kararıyor, güneş çoktan batmış, ay ışığı ormanı aydınlatırken, bir taraftan da Üç Kardeşler Ormanında küçük ırmağın şırıltıları ve bülbül seslerine Neyzenin de neyi ekleniyor. Duyanlar Atatürk'e Neyzen Tevfik'in Üç Kardeşler Ormanında ney çaldığını haber veriyorlar. Atatürk sessizce köşkten kalkarak Üç Kardeşler Ormanına ilerliyor ve ağaçları siper alarak Neyzen'e yaklaşıyor. O kendinden geçmiş huşu içinde neyini üflemekte, gözleri kapalı sadece doğayı dünyasında görüyor. Atatürk uzun süre bu eşsiz dekor içinde onu dinliyor... zaman kavramı kaybolmuştur. Neyzen bitkin bir halde neyi kucağına koyarken Atatürk Neyzen'e teşekkür ediyor ve *“Bu doğa güzelliği içinde duygulanıp da çalmamak kabil değil Neyzen”* diye iltifatta bulunuyor⁷.

Mustafa Kemal Paşa, 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'yı ilk defa Dikmen sırtlarından gördüğü vakit, kış mevsiminin ağaçları yapraksız bıraktığı bir zaman idi ve Ankara çorak, yeşilliksiz bir bölge görünümündeydi. Ancak, bu sert kış iklimine rağmen, yeşilliğini koruyan ağaçlar tabiatta yok muydu? İşte o zaman Ankara bunlardan da mahrumdu. Fakat bu durum vatanın her karış toprağının düşman işgaline maruz kaldığı 1919 yılının son günlerinde, Mustafa Kemal Paşa'yı düşündürecek bir konu değildi. O esasen vatanın en münbit bir yerinden kalkarak Karadeniz kıyılarına ulaştığı vakit, Orta Anadolu'ya varmayı hedeflemişti. Sekiz aylık (Mayıs-Aralık) bir çalışmadan ve Samsun, Erzurum gibi şehirlerden başlayarak Anadolu'nun verimli ve çorak yerlerini, binbir tehlike içinde aştıktan sonra, Ankara'yı durak olarak seçmişti. Yıllar birbirini izliyor, askeri, siyasi olayların çetin günleri, Ankara'nın sinesinde toplanan vatanperverlerin, heyecanlı çalışmaları ile geçiyordu. O zamanlar Ankara'nın bu ağaçsız görünümünü yadırgayanlar da az değildi. Rüzgârlı günlerde, tozların bulut haline geldiğini herkes görüyor ve üzerinde hissediyordu. Gazi Mustafa Kemal Paşa, Çankaya'da bulunduğu sırada burada birkaç karakavak ağacı vardı

⁶ Cemil Sönmez, Atatürk'te Doğa Sevgisi ve Çevre Anlayışı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2004, s.17, 18.

⁷ Sönmez, Atatürk'te Doğa Sevgisi ve Çevre Anlayışı, s.94, 95.

ve bu ağaçların gölgesinden faydalanmıştı. Bu ağaçların altında arkadaşlarıyla, memleket işlerini konuştuğu vakit, uzaktan eski tarihi Ankara'nın kale duvarlarının silüetini farkedebilmekteydi. Bütün bu heyecanlı günlere sahne olan Ankara, Atatürk'ün isteği ve İsmet İnönü'nün 13 Ekim 1923 tarihinde T.B.M.M.'ne verdiği bir kanun teklifi ile yeni Türkiye'nin merkezi olmuştu⁸.

Ankara'nın Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkenti olmasından sonra Atatürk burayı ağaçlarla donatmaya çalıştı. Sıcak bir günün akşamında yanında bazı arkadaşlarıyla Çankaya Köşkü'nün bahçesinde dolaşıyordu. Tozlu ve sisli bir akşam Ankara'nın üzerine çökmüştü. Yer yer toz kümeleri gökyüzüne doğru yükseliyor ve havayı daha boğucu bir hale getiriyordu. Bu gezinti sırasında bir ara yanındakilere dönerek:

-Ankara'yı hükümet merkezi yapmakla iyi mi ettim? diye sordu. Herkesten olumlu cevaplar aldı. Bunun arkasından:

-Neden? sorusu gelince, kimi stratejiden, kimi de siyasetten bahsetti. Verilen cevapları yeterli bulmayan Atatürk bu soruya kendisi cevap verdi:

-Ankara'nın hükümet merkezi olması için saydığımız meziyetleri beni inandırmaya yetmedi. Ben Ankara'yı hükümet merkezi yapmakla tamamen başka bir hedef güttüm. Türk'ün imkânsız imkân haline getiren kudretini tüm dünyaya bir kez daha tekrar etmek istedim. Bir gün gelecek şu çorak tarlalar yeşil ağaçların çevirdiği villâların arasından uzanan yeşil alanlarla bezenecek...Hem bunu hepimiz göreceğiz. O kadar da yakında olacak⁹.

İşte şimdi, Gazi Mustafa Kemal Paşa, ağaç ve yeşillığe olan hasretini, insan kudretinin başarısı ile yenmek istiyordu. O, belirlediği bu hedefe ulaşmak için bunu önce kendisi uygulayacaktı. Orman çiftliği arazisini de bu amaçla almıştı. Atatürk, bu çorak, ağaçsız yerleri, eski kayıtlardaki orman ismini değiştirmeden bırakmıştır. Dere kenarındaki söğütlerden ve birkaç iğde ağacından başka yeşilliği olmayan bu yeri ismine uygun bir orman haline getirmek lâzımdı. Atatürk, çiftlik dediği bu yerin sadece tarlalarından yararlanmayı hedef edinmemiş, aynı zamanda Ankara'yı ağaçlandırma işine de buradan başlamıştır. Orman çiftliğinin her ağaçlandırma safhasında Atatürk'ün çok büyük gayretleri vardır. O, orman konusuyla bizzat kendisi meşgul olmuştur. Memleket ormancılığını ise, konusunda uzman kimselere bırakmayı uygun görmüştür. Fakat kendisi tabiattan zevk alan bir insan olarak, yeşilliği ve ormanı daima sevmiştir. Bilhassa son hastalık günlerinde onun en büyük özlemi, bir orman içinde yaşamaktı. O, Ankara'nın çorak sırtlarını, Orman Çiftliği adı altında ağaçlandırmayı hedef edinmişti¹⁰.

⁸ Afet İnan, Kemal Atatürk'ü Anarken, Ankara 1955, s.106, 107.

⁹ Niyazi Ahmet Banoğlu, Nükte ve Fıkralarla Atatürk, İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul 1978, s.322,323.

¹⁰ İnan, Kemal Atatürk'ü Anarken, s.107, 108.

Ot bitmez denilen Gazi Çiftliği zamanla bir yeşillik cenneti haline gelmişti.

-Paşam, burada ağaç yeşermez!.. Dedikleri zaman O:

-Burada görenlerin hayran kalacakları bir çiftlik kuracağız!.. demiş ve bu amacını gerçekleştirmişti.

Çiftliğin yeni yeşerdiği günlerde Atatürk, hemen hemen her gün çiftliğe uğruyor, yakınlarıyla burada birkaç saatini geçiriyor, yapılan işleri kontrol ediyordu¹¹. Kendisi bizzat çiftlik işletmeyi çok arzu ediyordu. O, bununla Ankara'nın, aynı zamanda bir çiftçi vatandaşı olmak istemişti.

Tabiatı ve bilhassa ağacı seven bir insan olarak, Ankara'nın eskiden orman ismi verilen arazisini aldığı zaman, buraları dere kenarındaki söğüt ağaçlarından başka bir yeşilliği olmayan, çorak bir yerdi. Atatürk, işte böyle bir araziye, eski ismine lâyık hale getirmek için ağaçlandırmak, tarlalarını modern vasıtalarla değerlendirmek, sulama tesisleri yaptırmak ve bu işleri hergün yakından izlemekten büyük zevk almıştır. Orman çiftliğinde yapılabilen herşey, O'nu meşgul eden bir konu olmuştur. Ankara'nın o yıllardaki küçük, yeşilliksiz ve susuz durumu içinde büyük bir öneme sahip olan Orman çiftliği Atatürk'ün hususi olarak meşgul olduğu bir tesis idi. İşte bunu bilen yabancı elçiler arasında, Amerika Birleşik Devletleri sefiri Mr. Grew, 1930 yılında Türk devlet reisinden bir ricada bulunmuştur. Orman çiftliğinin çeşitli manzaralarını görüntülemek ve Atatürk'ün bir konuşmasını Amerikalılara duyurmak istemiştir¹².

Nuri Ulu, Atatürk'ün doğa sevgisi ve Atatürk Orman Çiftliği'nin kuruluşuyla ilgili olarak hatıralarında şunları anlatmıştır: "Atatürk Orman Çiftliği'ndeki büyük köşkünü de çok severdi. Çiftliğe hâkim bu tepede yaptırılan köşkün karşısına isabet eden mahalde de, Marmara Denizi'nin Kapıdağ Yarım Adası kısmına tekabül eden bölümü örnek alınarak ufak, camlı, kameriyesi de olan bir havuzu da, ayrıca yaptırmışlardı. Bu kameriyenin altında oturup zaman zaman rakısını içer, havuzda sandalla gezer ve hiç olmazsa deniz zevkini böylece tatmin ederler ve mutlu olurlardı.

Atatürk Orman Çiftliği'nin ilk defa yaptırılmasını emir buyurdıkları zaman bizler henüz köşkte, maiyetine intisap etmediğimizden ilk temel atma işlemlerini göremedik, ama arkadaşlarından duyduğumuza göre mezkûr sahra çok verimsiz bir haldeymiş ve kimse burada bir şey yetişmez diyormuş. Ama tabii Atatürk'ün yüzüne karşı değil.

Atatürk buraya bir çadır yaptırmış. Birinde kendi, diğerindeyse işin başında olan mühendisler bulunuyormuş. Ama çoğu zaman çadırda değil o yakıcı kızgın güneş altında, akşamlara kadar çalışmalarını takip ediyormuş.

¹¹ Banoğlu, a.g.e., s.41, 42.

¹² İnan, Kemal Atatürk'ü Anarken, s.155, 156.

O zamanın en iyi ziraat mühendisleri bir ara ümitsizliğe kapılıp burada pek bir şey olamayacağını çekine çekine söylemelerine karşın, Atatürk ayağını sertçe yere vurarak *“Bu toprak mı? Dikeceğimiz de fidan mı? Serpeceğimiz de tohum değil mi?”* diyor ve ilave ediyor *“Niye olmasın efendim, niye olmasın. Mutlaka ve mutlaka yetiştireceğiz”* diyor ve bu fikrine bilahare çiftlik muhasebecisi ve Ziraat Okulu mezunu olan Osman Bey de iştirak ediyor ve işe devam ediliyor.

Tarhlar, yollar planlanıyor. Ağaç dikilecek dağlar, tepeler ve düzlüklerde çukurlar açılıyor. Başta akasya olmak üzere her türlü ağaçlar dikiliyor. Her gün muntazaman arabalarla çaydan bidonlar içinde sular taşınıyor ve her bir ağacın dibine dökülüyormuş ve bu her gün aynen tekrarlanıyor, Atatürk de çadırından kontrolünü muntazaman bizzat yapıyormuş.

İlkbaharla birlikte yüzde doksan muvaffakiyet görülüyor, ağaçlar büyüyor. Atatürk pür neşe, adeta yerinde duramıyor. Eserleri yeşerip, yaprak attıkça adeta bir çocuk gibi seviniyormuş.

İlk mahsul vaziyeti biraz zayıf oluyormuş, ama o hiç ümitsizliğe kapılmıyor, *“Seneye barajlar, kanallar yapar daha iyi verim alırız”* diyormuş. Nitekim dediğini de yapmış. Kendisine burada ayrıca küçük bir köşk...idare binası, müstahdemine ve memurlara ev ve lokaller, tamirhane, ahırlar vs. binalar yapılmış.

İkinci yıl eser tam manasıyla meydana çıkmış ve bu sefer mahsul verimli olmuş. Halk mesire mahalli olarak Pazar günleri trenlerle akın akın, üç sene evvel çorak olan bu sahada, artık o güzelim ağaçların altında gölgesinde oturarak, yemeklerini yer, eğlenirlerdi. Atatürk, bunları gördükçe adeta bir çocuk gibi sevinir, neşelenirdi.

Bilahare bizim intisap etmemizle birlikte biz de bu güzel anlara ortak olmaya başladık. Bir gün *“Hadi çiftliğe gidiliyor”* dendi. Hazırlandık, yallah arabalarla yola çıktık.

Mutfak görevlilerince derhal bir açık hava büfesi hazırlandı. Büfede tamamen çiftlik mamullerinden, kaşar, beyaz peynir, süt, yoğurt, ayran, yumurta vs. misafirlere, halka ikram edildi.

Halkının arasında, onlarla beraber bu lezzetli çiftlik mamullerini yiyen Atatürk'ün sevinci hudutsuzdu. Onu böyle neşeli gören halkla bizler, misafirler de fevkalade mutlu oluyor ve neşeleniyorduk. O günü, onun keyfini hiç unutamam.

Atatürk Orman Çiftliği'nin müdürü Tahsin isminde çok muhterem bir beydi. Bu müdürü genel sekreterimiz Hasan Rıza Soyak Bey getirmişti. Çünkü çiftlikten tek sorumlu Hasan Rıza Soyak Bey'di.

Atatürk'ün deniz sevgisini düşünerek, onun da onayıyla Hasan Rıza Soyak Bey biraz ileride Karadeniz diye bir havuz yaptırıp hizmete sokmuşlardı. Ayrıca

Atatürk Orman Çiftliği'nin istasyondan yukarı doğru çıkan yolun tam karşısına isabet eden yerde çiftlik işleriyle uğraşan müdür ile görüşür, bir kahve içer, hatta ve hatta bazen çok keyiflenir, akşam sofrasını burada kurdurur, rakısını içer, gece de burada konaklardı. (Ne yazık ki bu ve Etimesgut'taki köşkler de yıkıldı) Daha sonra da Etimesgut'taki köşke arzu buyurdıkları zaman da gece kalırlardı. Misafirlerini de bazı zamanlar burada ağırlarlardı.

Söğütözü'ndeki küçücük kulübe de çok hoşuna giderdi. Bazen gider, söğütlerin altında bağdaş kurmak suretiyle oturur, sigarasını zevkle tellendirir, kahvesini de aynı zevkle içerdi. Atatürk Orman Çiftliği içinde o zamanlar Ankara'nın beyaz, kaşar peynirleriyle, yoğurt, süt, ayran ve yumurta ihtiyacını karşılamak üzere satış mağazaları açılmıştı. Hatta bir de halkın sıcak yaz günlerinde bira içme zevkini karşılamak üzere, bir bira fabrikası ve bir de bira parkı yapılmasını emir buyurdular.

Kısa zamanda inşaatı tamamlanan fabrikayı gezdiler, pek beğendiler. Gayet soğuk olmak üzere, ikram edilen birayı içtiler ve gayet memnun olarak ayrıldılar. Daha sonra da Bira Parkı bitirildi ve de halkın hizmetine açıldı. Bu bira parkı o yıllar ve sonraki yıllar Ankara halkının en çok tercih ettiği bir mesire yeri oldu...

Nitekim kimsenin ot bitmez dediği yerlerde kurulan Atatürk Orman Çiftliği'yle başlayan yeşillendirme ve modernleştirme çalışmalarıyla Ankara'nın ne hale geldiğini görüyor ve de ileride ne hale geleceğini de hep beraber tahmin edebiliyoruz.

Ben şahsen yurdumuz da dâhil tüm insanlar arasında onun kadar ağaç seven ve ağaç yetiştirme hususunda böyle çok büyük gayretler sarf eden bir insan olabileceğini tasavvur edemiyor, düşünemiyorum; haksız mıyım? Atatürk Orman Çiftliği'ndeki ağaçların yetiştirilmesi, ormanın kurulmasını da daha önce anlatmıştım. O kurak arazide ağaç değil ot bile yeşermez diyenlere bu gün gidip o koca Atatürk Orman Çiftliği'ni görmelerini tavsiye ederim. O ne azim, o ne inanç ve de ne ağaç sevgisidir. Yine hiç unutmuyorum bir gece kalabalık bir davetli grubu ile her zamanki gibi yenildi, içildi, şarkılar söylendi. Sohbet filan derken, saatler sabaha karşı beşi buldu. Sofradan kalkıldı, misafirlerini eski köşkten bahçeye kadar çıkartıp uğurladılar ve de bize dönüp "*Çocuklar, biraz hava alacağım*" diyerek dolaşmaya başladılar. Beş on dakika dolaştıktan sonra tam köşkün kapısına geldiklerinde kapının tam önündeki kayısı ağacına gözü takılıverdi. Dallarında kayısılar olmuş öylece duruyorlardı, şöyle bir baktı sonra alçak olan bir daldan eliyle tutarak birkaç tane kayısı koparttı. Sonra eliyle öylesine bir ovalayıp, temizleyip yemeye başladı ve yerken de "*Oh, oh ne kadar da güzelmiş, Allah'ın hikmetine bakın, neler yaratıyor neler. İnanmayanlar kâfirdir*" diye söylene söylene içeri girdi, odasına çıkarttı...

Yine bir gün çiftliğe Akköprü denilen yere gidiyorduk yanımızda Afet İnan da vardı. O bölgeye Atatürk'ün talimatıyla özellikle hep yemiş ağaçları dikildiği için buraya Yemişlik adı verilmişti. Ben şoförün yanındaydım, arkadan şoföre "Yavaşla" dedi, yavaşladık, ağır ağır giderken onun arkadan dikkatle etrafı tetkike başladığını gördük. Bir müddet baktıktan sonra şoföre "Geri dön" dedi, döndük, yine yavaş yavaş aynı yoldan giderken o yine dikkatlice etrafı süzüyordu. Bir müddet sonra tekrar "Geri dön, yola devam" dedi. Hepimiz ne oluyor diye şaşırıştık ki bize doğru döndü ve sertçe "Burada bir iğde ağacı vardı, ne oldu? Ne yaptılar bu ağaca?" diye sordu. Hepimiz bu sefer iyice şaşırıldık. Benim bu hususta dikkatimi çok iyi bildiğinden özellikle bana tekrar sordu "Nuri, ne oldu bu iğde ağacına?" Çok şaşkındım, ama hemen toparlanarak cevabımı veriverdim, "Paşam bu yemişlikler dikilirken yoktum, o sebepten bilemiyorum, bilen varsa sorup, öğrenip size malumat veririm" deyince, "Vah vah, gitmiş bizim iğde ağacı, gerisi boş laf" diye cevapladı ve de şoföre "Süüürr" diye emir verdi, yola koyulduk.

Bunlar da onun, ne denli tabiatı ve ağaçları sevdiğini ve onları yaratan Allah'ına ne denli inandığını gösteren en güzel misallerdir"¹³.

Atatürk'ün sorduğu bu iğde ağacı ile ilgili olarak o gün yanında bulunan Afet İnan da hatıralarında şunları anlatmıştır: "...Atatürk'ün biraz evvelki neşesi kalmamıştı. Çünkü çiftliğin ilk çorak günlerinin bir yeşillik hatırası yerinden çıkarılmıştı. Yol boyunca yürüyerek iğde ağacını aradık. O:

-İğde eski ve çelimsiz bir ağaçtı. Fakat yaşayan ve baharda güzel kokularını etrafa saçan bir varlıktı, diyordu.

Çiftlik merkezine geldik. Büyük Hamamın yapısı bitmişti. Onu gezerken iğde ağacını yerinden kimin çıkartmış olduğunu da tahkik etmek için ilgili durumda olanlara sualler sordu. Kimse bu küçücük ağacın akıbeti hakkında bir haber veremedi.

Atatürk bu ehemmiyetsiz gibi görünen işten hüznün duymuştu. İhtarlarda bulundu. Emirler verdi.

Ağaçlar korunacak ve bakılacaktı. Çünkü o, yeşilliğin hasretini İstiklâl Harbi boyunca çok çekmişti. Çankaya'yı oturmak için seçmesine âmil, birkaç büyük karakavak ağacının bulunması idi. Onların rüzgârlı günlerdeki hışırtısından daima zevk duyardı.

O gün, Çiftlik dönüşü uzun boylu ağaçlardan bahsetti. Tabiatın bu varlığı insanlara büyük bir kazançtır. Onlardır ki toprağı verimli kılarlar. İnsan topluluklarının yer seçmelerine rehberlik ederler"¹⁴.

¹³ Atatürk'ün Yanı Başında, s.117-121.

¹⁴ Ahmet Bekir Palazoğlu, Atatürk Kimdir?, 2.Kitap:Atatürk'ün İnsanlığı, Nobel Basımevi, Ankara, 2005, s.320, 321.

“Bunun üzerine tartışma konumuz şu noktaya gelmişti: “Coğrafi muhit mi insanlar üzerine tesir eder, yoksa insanlar mı o muhite hâkim olurlar?” Otomobil gezilerinde ekseriya bu gibi münakaşalar daima olurdu. Ben tarihi misallere dayanarak diyordum ki, tabiat büsbütün kısır olursa insan kuvveti ona tesir edemez. Atatürk ise, insan zekâsının herşeye muktedir olduğu, tabiata da âzâmi derecede hâkim olacağı kanaatinde idi”¹⁵.

Nuri Ulusu, hatıralarında devamla Atatürk’ün ağaç sevgisiyle ilgili olarak şunları söylemiştir: “Atatürk’ün ağaç sevgisinden ne kadar bahsetsem azdır. Ankara’daki Atatürk Orman Çiftliği’ni, Çankaya Köşkü’nü ve Yalova’daki Yürüyen Köşk’ü anlatırken onun bu sevgisinden uzun uzun bahsetmişim. Ağaçları, tek bir dalına dokunmamak için köşkların yollarını değiştirecek kadar severdi o... Bu konuda ne kadar yazılsa azdır; o, doğaya, ağaçlara âşıktı adeta”¹⁶.

1925 yılında Ankara henüz ağaçsız, çorak bir halde iken, başkent Ankara’nın yakınında yeşil ve bakımlı bir çiftlik düşünmüş ve ülkenin tanınmış tarım uzmanlarını çağırarak onlardan çiftlik için uygun bir yer aramalarını istemişti. Bu uzmanlar birkaç yer belirlemişlerdi. Uzmanlar, çiftlik için buldukları yerleri Atatürk’e plân ve haritalar üzerinde anlatırken O, bugünkü çiftlik yerini sormuş:

- Burayı gezdiniz mi?

Uzmanlar Atatürk’ün gösterdiği yeri hiç düşünmemişlerdi. Çünkü onlara göre burası hastalıklı, sarı ve kuru idi. Etraftaki sazlıklar, birer sıtma kaynağı halinde bulunuyordu. Kıraç yerlerinde o zaman dört kerpiç duvardan başka bir şey olmayan mezbahanın etrafında kartallar, akbabalar ve diğer yırtıcı ve yaban kuşları yuva yapmışlardı. Arazinin çok kötü ve elverişsiz olduğu söylenince büyük önder şu sözleri söylemiş:

- İşte istediğimiz yer böyle olmalıdır. Ankara’nın kenarında hem bataklık, hem çorak, hem de fena yer, bunu biz ıslâh etmezsek kim gelip ıslâh edecektir?..

Atatürk çiftlik alanı olarak burayı seçtikten sonra, uzmanlardan toprağın verim kuvveti hakkında rapor istemiştir. Tarım Bakanlığı’nın yabancı uzmanlarından Schmidt bu yer hakkında şunu söylemiştir:

-Burası öyle bir yerdir ki, elverişsiz toprak ve iklim şartları altında burada ya sabır tükenir, ya para!..

Atatürk Ankara’yı başkent olarak seçerken, buna karşı olanlar:

-Nasıl olur, burada ağaç bile yaşamıyor, insan nasıl yaşar? diyerek karşı çıkmışlardı. Atatürk Orman Çiftliği bu iddialara verilmiş bir cevap olmuştur.

¹⁵ Baltacıoğlu, a.g.e., s.15.

¹⁶ Atatürk’ün Yanı Başında, s.227.

Bu suretle Ankara'da değil ağaç, hatta orman da yetişebileceği ispatlanmıştır. Şehrin iklimi de bu sayede değişmiş ve çorak Ankara, yeşil Ankara halini almıştır¹⁷. Böylece Ankara'nın o kıraç tepelerini çamlarla, düzlükleri de tabiat şartlarına uygun ziraat bitkileriyle donatılmıştır.

Orman Çiftliği'nin ilk çamları dikilirken, merkebinin üzerinde geçmekte olan bir köylü Atatürk ve beraberindekilere ne yaptıklarını sorar. Atatürk köylüye çam diktiklerini söyler. Bunun üzerine köylü başını sağa sola sallayıp:

-Burada bunlar yetişmez beyim, boşuna uğraşıyorsunuz, der.

Atatürk ise kendine has soğukkanlılığı ile:

-Bu işin erbabı olanlar var. Onların bilgi ve tecrübelerine güveniyorum, diye karşılık verdikten sonra:

-Evlât bu toprakları daha tanıyamamışsın. Dikkat et bu gidişle sen de, merkebin de aç kalmayasınız, sözleri ile onu uyarır¹⁸.

Atatürk'ün ağaç sevgisiyle ilgili olarak Afet İnan, hatıralarında şunları anlatmıştır: "1919 yılında Atatürk, Ankara'yı pek az ağaçlı bulmuştu. Bu pek az olanlar delildi ki, onlar gibileri çoğalabilirler ve daha pek çok olabilirlerdi.

Eski adı Orman Çiftliği olan yerde orman yetiştirmeyi kendisine ideal edinmişti. Onun için her ağaç, eski ve yeni, kıymetli birer varlıktı. Bunların yetiştiğini, büyüdüğünü görmek, bir idealin tahakkuk edişindeki zevki kendisine veriyordu. Gazi Orman Çiftliği, insanların irade ve çalışmalarıyla, tabiatı güzelleştirme ve verimli kılma kuvvetinin bir örneğidir...

Bir bahar mevsimi Çankaya'nın eski köşkü önünde yeni dikilmiş akasya ağaçlarını bahçıvan budamıştı. Atatürk bu fazla budamayı sevmeydi. O, ağaçları daima daha büyük görme arzusunda idi. Onun için de bahçıvanı bilgisizlikle itham etti.

Kendi adını taşıyan bulvara çam ağaçları dikildiği vakit pek sevinmişti:

-Bunlar tutarsa Ankara'nın en büyük zenginliği olacak diyen Atatürk, bu ağaçları Ankara'nın bir tarihi gibi telâkki ederdi.

Bugün Bulvarın ortasındaki küçük çam korularını daha bakımlı ve belki de altlarından yayaların geçmesi için tanzim edilmiş görmekten her Ankara hemşehrisi ne kadar haz duyacaktır. Bundan Atatürk'ün de ruhunun şad olacağına şüphe yoktur.

¹⁷ Aslan Tufan Yazman, Atatürk'le Beraber, Devrimler, Olaylar, Anılar (1922-1938), Yörük Matbaası, s.108-110.

¹⁸ Ali Sami Yen, "Ziraatte Öncü Büyük Atatürk", Bir Dehanın Analizi Atatürk, Derleyen: Nesim Benbanaste, Sömbül Basımevi, İstanbul, 1982, s.77.

Atatürk, son hastalık günlerini, ağaç ve orman hasreti içinde tamamladı. Ormanlık ve yeşillik dağ manzarasını gösteren bir tablo ona, maddî ıstırapları içinde hayal dahi kurmayı sağlamıştı. Benden tanıdığım ormanlık yerleri anlatmanı isterdi. İşte bundan dolayıdır ki, (Eskişehir'in) Sündiken ve (İstanbul'un) Alemdağ ormanlarında nekahet devri için tanzim edilecek ve oturulabilecek yerler arandı. Bu isteğini yerine getirmek nasip olmadı. Çünkü o büyük adamın ömrü...10 Kasım 1938'de bitmişti."

"Onun ilk hastalık aylarında Çankaya'da istirahat ettiği günlerden birinde idi. Keçiören'den bir dal bahar çiçeği getirmişlerdi. Bir vazoda içinde odasına götürdüğüm zaman, yorgun ve hasta yüzünde bir neşe belirdi:

-Bahar gelmiş ne güzel dedi ve hemen ilâve etti:

-Fakat bu güzel çiçekler meyve vermeden solacak ve sadece bizim birkaç günlük göz zevkimizi tatmin edebilecek, ne yazık!

Atatürk bu sözlerine başka kelimeler ilâve etmemişti, fakat yüz ifadesi birçok manalar saklıyordu. Onun ara sıra derinden bir iç çekişi vardı ki, bazen sofrada ve merdivenlerde yürürken ayak seslerinden önce işitilen, derin bir hayat nefesi idi. İşte bu gün de bu iç çekişle beraber gözleri bahar çiçeklerinde sabitleşti. Hareketsiz durmasından bir an için ürkmüştüm, fakat herhangi bir söz söylemekten çekindim. O bahar kokusunu alabilmek için çiçeklere eğilmişti ve:

-Oh hayatın gençliği ne nefis! demekten kendini alamamıştı. Fakat bu meyve verecek dalların koparılmasından da kederlendiği görülüyordu"¹⁹.

İstanbul'un büyük ağaçlarını gördüğü vakit "Bunlar da güzel amma, biz yapraklarının ve dallarının, her yıl nasıl büyüdüğünü görmüş olduğumuz ağaçları, daha çok seviyoruz" diyen Atatürk²⁰, ağaçların kesilmesini, hatta dallarının bile kesilmesini istemezdi. Gazi, Latife Hanım'la evlendikten sonra, Çankaya'daki bağ evi onarılarak büyütülmüştü. Bu arada köşkün bahçesini yeniden düzenlemek üzere İzmir'den bir bahçe uzmanı da getirilmişti.

Bahçe uzmanı (Bir anlatışa göre bu kişi Bahçe Mimarı Mevlüt Baysal'dı) birkaç gün bahçeyi inceledi, birtakım planlar çizdi. Sonunda tasarladıklarını Gazi'ye sunma sırası geldi. Bahçeyi birlikte gezerlerken, nerelerde neler yapılması gerektiğini anlatıyor, Gazi de dikkatle onu dinliyordu. İrikiyım bir kayın ya da karakavak ağacının önüne geldiklerinde konuk uzman:

-Bu ağacı da keseceğiz Gazi Hazretleri" dedi.

-Çünkü yolu engelliyor.

¹⁹ Palazoğlu, a.g.e., s.326-330.

²⁰ Afet İnan, Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, Altınok Matbaası, Ankara 1969, s.10.

Atatürk birden durdu. Kızdığı, gerilen yüzünden ve çakmak gibi yanan gözlerinden belli oluyordu.

-*Vay beyim vay* dedi.

-*Senin ömründe öyle bir ağaç yetiştirmişliğin var mı ki fütursuzca keselim diyorsun?*

Bu bahçe uzmanını bir daha Gazi'nin huzuruna çıkarmadılar. Geldiği yere, İzmir'e geri gönderdiler²¹.

Atatürk, yurt gezilerinden birinde 1932 yılında Antalya'ya gitmişti. Kara Ali bahçesinde geziyorlardı. Doğal güzellikleriyle uzun süre Antalya'nın bir gezi yeri olan bu bahçenin ağaçları kesilmiş, meydanlar açılmış ve park haline getirilmişti. Ata, önce bir ağacı işaret ederek sordu:

-*Bu ne ağacıdır?*

Yanında bulunanlar cevap verdiler:

-*Çitlembik...*

Atatürk bu cevap üzerine tekrar bir soru sordu:

-*Çitlembik nedir?*

Hazır bulunanların hepsi ayrı ayrı çitlembiki izah ettiler. Ziraat memurlarından biri de imtihana tâbi tutuldu. O da çitlembik hakkında bilgi verdi. Fakat verilen cevapların hiç biri Atatürk'ü tatmin etmedi.

-*Bu söyledikleriniz sadece bu ağacın izahıdır. Ben size, bunun aslını soruyorum* dedi.

Fakat yine kimse cevap veremedi. Herhangi bir cevap gelmeyince Atatürk:

-*Çitlembik, dedi, yabani fındık menşindedir. Aşı yapılır, fındık olur.*

Atatürk'ün bu açıklamasından sonra, bahçelerdeki çitlembik ağacı fındık aşlanmış ve fındık olmuştur.

Atatürk, yine bu gezintilerinde yapılan bahçe düzenlemeleri sırasında bahçeye verilen yeni şekli beğenmemiş ve şöyle demiştir:

-*Ağaçları kesmişsiniz, kayaları kırmışsınız. Şeklini, güzelliğini bozmuşsunuz. Burada zaten park yapmaya lüzum yoktu. Doğal güzelliğiyle en güzel parktı*"²².

Atatürk, Yalova'da yapılan köşkün inşaatı sırasında bir ağacın dallarının kesilmesi gündeme getirilince doğayı ve ağaçları çok seven Atatürk, ağacın

²¹"Ağacı Kestirmede Binayı Kaydırttı", Bütün Dünya, Cilt: III, Sayı:30 Kasım, 2000, Başkent Üniversitesi Aküm Basım Tesisleri, Ankara, s.104, 105.

²² Banoğlu, a.g.e., s.24.

kesilmesi yerine köşkün taşınmasını istemiştir. Bu konu ile ilgili olarak Nuri Ulusu, hatıralarında şunları anlatmıştır: “Yalova’yı çok sevdiğinden, Yalova’da çiftlikte ufak bir köşk yapılmasını arzu eden Atatürk, köşk temelini atıldığının ferdasında meskûn mahalde, inşaat tetkiki yaparken, yapılacak köşkün zemin katının üstündeki birinci kata çıkıldığında, civardaki büyük çınar ağacının bir dalının, bu katın inşasına müsaade edemeyeceğini, bu itibarla ne düşündüklerini ilgili kişilere sordular. Mesul şahıslar koca çınarın bu büyük dalını kesmek mecburiyetinde kalacaklarını söyledikleri zaman, dün gibi gözlerimin önündedir. Atatürk’ün kaşları çatıldı, gözleri şimşek şimşek çaktı, “Siz şaşırдыңız mı? Hayır, katiyen bu dal kesilemez. Binanın yerini, temelini değiştirin. Bu dalın kurtulabileceği yere kadar temeli sökün veya sürün” talimatını, daha doğrusu emrini verdi. Esasında Atatürk bir gün İstanbul Bursa yolu üzerinde Yalova’dan geçerken, -tahminen 1929 yılıydı- yol üzerindeki koca bir çınar ağacını görünce bu köşk fikrini düşünmüş ve yanındakilere “Yahu buraya küçük bir köşk yaparsak ne iyi olur” diyerek fikrini iletmmişti. Yani o koca çınar O’nun için çok önemliydi. Şimdi ise köşkü yaparken o koca çınarın büyükçe bir dalını kesmek istiyorlardı. Sinirlenmesi, kızması işte bu yüzdendi. İlgililer bu emri üzerine hemen çalışmalara başladı. Bu köşkün temelini ağacın biraz uzağına taşınması için görev, o sırada İstanbul belediyesindeki yollar ve köprüler şubesine verildi. Hatırimda kaldığı kadar bu şubede sorumlu kişi, Başmühendis Ali Nuri isimli adaşım bir beydi. Gerekli hazırlıkların yapılmasından sonra köşk, 1930 yılının Ağustos ayının on birinci günü kalın tahta kızakların üzerinde, tam 4.80 m. kadar şark (yani doğu) kısma doğru kaydırıldı ve yeni açılan temeli üzerine kuş gibi oturtuldu. Bu çalışmaları Atatürk hemen hemen her gün bizzat başında durarak, Afet Hanım, Yaveri Nasuhi Bey’le Muhafız alayı komutanı İ.Hakkı Tekçe olmak üzere nezaret etmişizdir. Sonunda iş bitince çok memnun kaldı. İlgilileri tebrik ve taltif etti. “Eh artık yürüyen bir köşküümüz de oldu” deyince bu köşkün adı Yürüyen Köşk olarak kaldı”²³.

Hasan Rıza Soyak, Atatürk’ün ağaç sevgisi ile ilgili olarak hatıralarında şunları anlatmıştır: “Çankaya’daki Yaverlik Dairesi dar gelmeye başlamıştı. Keyfiyeti kendisine arz ettim, binanın ihtiyaca yetecek kadar genişletilmesini muvafık (uygun) gördü. Yazın biz İstanbul’da iken tevsi (genişletme) işi başladı ve bir, iki ay içinde tamamlandı. Bu arada yapılan ilâveye yer açmak için büyücek bir ağaç da kesilmişti. İstanbul’dan dönüşümüzde binanın yeni hâlini görmek istedi. Köşk’ten beraberce oraya doğru yürüyorduk; bina görünür görünmez durdu ve büyük bir heyecanla sordu:

-Şu yanda bir ağaç vardı, ne oldu?

Ben ve yanımdaki arkadaşlar önümüze baktık, cevap veremedik. Çok kederlenmişti; birkaç saniye olduğu yerde kaldı:

²³ Atatürk’ün Yanı Başında, s.98, 99.

-Yazık, çok yazık!...Yahu, bu iş, ağaca dokunulmadan yapılamaz mıydı sanki? Bana söyleseydiniz çaresini bulurdum... dedi ve geri döndü; binaya girmeye tahammülü kalmamıştı"²⁴.

Nuri Ulusu, Atatürk'ün ağaç sevgisiyle ilgili olarak hatıralarında şunları anlatmıştır: "(Atatürk Orman Çiftliği'nde bulunan) Bu eski köşkün önüne garajdan otomobilinin kapının önüne kadar gelebilmesi için şoförün santim mesafesinde manevra yapması icap ediyordu. Çünkü bir tarafta köşkün camlı giriş mahalli vardı. Tam karşısında da bu Atatürk'ün meyvelerini yediği kayısı ağacı...

Şoförlerin garajdan arabayı getirirken çektikleri çile dolayısıyla bu ağacı kesmek için ilgililere beyanlarını bir şekilde duyunca ağacı kesmek için sormaya gelen yetkilileri feci bir şekilde haşlamıştı. "Meyvesinden yılda iki üç kere yediğim bu ağacın değil tamamen kesilmesine, bir dalının dahi kopartılmasına tahammül edemem, ona göre ha" diyerek kesin talimatını vermişti. Tabii yine ağaç kesilemedi ve şoför arkadaşlar santim santim dikkat ederek otomobilini garaja sokup çıkarttılar.

Çankaya Köşkü'ne girerken de büyükçe bir ağacın bir dalı iyice büyümüş ve yol üzerine doğru uzanmıştı, dolayısıyla bu da yoldan geçen otomobillerin geçişlerine bayağı engel oluyordu. Bu sebeple de bu dalın kesilmesi iktiza ediyordu.

Bahçıvanların bir gün bu dalı kesmeye karar verdiklerini öğrendim, bunu sakın Atatürk'ten habersiz yapmalarını, aksi takdirde Atatürk'ün ağır hışmına uğrayabileceklerini kendilerine tembihleyip, ferdası sabah da ilk iş olarak bu hususu kendilerine izah ederek anlattım.

Sözüm biter bitmez birden bire sinirlenerek "Yahu bunlar benim ağaç sevgimi hâlâ öğrenemediler mi? İyi ki haberin olmuş da önlemişsin, eğer kesselerdi benden iyi bir zilgıt yerlerdi. Söyle onlara Nuri, o dal katiyen kesilmeyecek, o noktaya isabet eden yeri alçaltsınlar, geçişi böyle temin etsinler. Tamam mı?" diyerek beni yollamıştı. Hemen bahçıvanbaşına ve diğer yetkililere derhal gerekli talimatı verdim. Birkaç gün içinde de yolda gerekli ameliye yapıldı ve ağacın o dalı kesilmekten kurtuldu"²⁵.

Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ün ağaç sevgisiyle ilgili olarak Söğütözü'nde geçen bir hatırasını, hatıralarında şöyle anlatmıştır: "Orman Çiftliği arazisi içinde, Balgat Köyü'nün altında "Söğütözü" denilen bir yer vardır; burada oldukça bol su, bir küçük havuz ile ilk zamanlarda belki yüz kadar yetişmiş söğüt ağacı mevcuttu.

Atatürk çok beğendiği bu yerde küçük bir köy evi, daha doğrusu onun deyişi ile bir koliba (kulübe) ve bir çardak yaptırmak istedi. Fakat kulübe ve

²⁴ Palazoğlu, a.g.e., s.322.

²⁵ Atatürk'ün Yanı Başında, s.120, 121.

çardak için ayırdığı parçada yirmi, otuz söğüt ağacı bulunuyordu; bunları kesmek lâzımdı. Daha ilk anda büyük bir güçlkle karşılaşmıştı; ağaçları bir türlü feda edemiyordu. Nihayet düşünmüş, taşınmış söğütleri yanlara nakletmek kararını vermiş. Bu, kendisi için çok önemli işi bizzat yapacaktı. Çiftlikten lüzumu kadar amele seçildi; bir gün, kendisi başta, faaliyete geçildi. İlk yerleri değiştirilecek ağaçlar için yeni çukurlar açtırdı; sonra ağaçları söktürüp hazırlanan çukurlara diktirmeye başladı.

Sabahları gayet erken, iş yerine geliyor, akşam oluncaya kadar işçilerle beraber çalışıyordu. Öğle yemeklerini orda yiyordu; paydos zamanlarında yere serilen hasır ve seccadeler üzerinde dinleniyordu. Günlük resmî işleri de orada görüyor, hazırlanan evrakı orada imzalıyordu...

Böylece birkaç gün çalışıldı. Bir akşam artık iş bitmiş, kulübe için seçtiği yer açılmıştı. Kendisi memnun olmakla beraber, biraz düşünceli, yere çömelmiş, etrafı gözden geçiriyordu; ben ayakta duruyordum. Atatürk, başını kaldırıp sordu:

-Ne dersin çocuk! Acaba bu ağaçlar tutacak mı?...

-Katî bir şey söyleyemem Paşam, dedim.

-Yalnız bendenize öyle geliyor ki, önümüzdeki kış, Çiftlik yakacak bakımından sıkıntı çekmeyecektir...

Yüzü pembeleşti; bıyık altından gülmeye başladı:

-Bana da öyle geliyor, hele bakalım! dedi. Yerinden kalktı, Köşke dönmek üzere otomobile bindik.

Yıllar sonra Atatürk'ün yerlerini değiştirdiği ağaçlar tutmuştu; o günlerden bugüne aradan otuz seneden fazla bir zaman geçmiş bulunuyor; şimdi, Söğütözü'nde, o vakit, Atatürk'ün, Çiftlik'le, sebze bahçelerinde çalışan Bulgarlara, kendisi için kerpiçten yaptırdığı ocaklı ve çardaklı kulübe ile yanında gene o tarzda inşa edilmiş küçük bir bina, etrafında da bir fidanlık, bir de küçük orman var. Sık sık oraya gider, bazen orada yemek yer, sonra ot minderli sedire uzanarak rahat, sakin uyurdu"²⁶.

Münir Hayri Egeli, Atatürk'ün ağaç sevgisi ile ilgili olarak hatıralarında şunları anlatmıştır: "Atatürk, hudutsuz ağaç sevgisi olan bir insandı...Fakat bu ağaç sevgisinin en tipik hikayesi Ankara'da geçti. Ben İsmet Paşa Kız Enstitüsü Müdürü idim. Bu sıfatla Ankara Yüksek Mektepleri mubayaa (satın alma) komisyonunun da reisi bulunuyordum. Binlerce iş arasında Mubayaa Komisyonu ile meşgul olmamıza imkân olmadığından, mesul muhasip Galip Bey'in imzasını gördüğüm kararları imza ederdim. Aynı tarihlerde de Faik Sabri (Duran) üstadımız, Gazi Terbiye Enstitüsü Müdürü idi. Atatürk'ün verdiği bir

²⁶ Palazoğlu, a.g.e., s.317-319.

arazi üzerinde inşa edilmiş olan Gazi Terbiye Enstitüsü'nün bahçesinde biraz ağaç vardı. Fakat bu tek tük yeşillikler o çorak boşlukta kaybolup gidiyordu. Bir Pazar günü Atatürk, Çiftliğe giderken, Gazi Terbiye Enstitüsü'ne uğramış:

-Etrafı bol ağaçlayınız, emrini vermiş. Faik Sabri üstadımız, mevzuu hemen Maarif Vekiline bildirmiş. Fakat o zamanlar ağaç tahsisatı olmadığı için, iş kırtasiyeye dökülmüş. Bir hafta sonra Atatürk gene Enstitüye uğramış. Tekrar ağaçları sormuş. Aynı emri tekrarlamış. Üstat gene Maarif Vekiline vaziyeti arz etmiş. Gene Vekâlet mekanizması harekete geçmiş, ama bir hafta daha geçmiş. Atatürk de gene Enstitüye gelmiş, ağaçları sormuş. Aldığı cevap üzerine:

-Müdür Bey, gelecek hafta buradan geçerken ağaç dikimine başlandığını görmezsem, senin de Vekilinin de yakamızı bırakmam, kabilinden acı sözler söylemiş. Vekil, bu haberi alınca mektepler mesul muhasibini çağırılmış. Bir formül bulunmuş; ağaçlar, tabak olarak alınacak, sonra bu tabaklar tedricen (azar azar) imha edilecek. Mesul muhasip buna göre formaliteyi yapmış, ben de, diğer komisyon azası da imza etmişiz. Sabuncakis'ten ağaçlar alınmış. Atatürk de ertesi hafta ağaçların dikilmekte olduğunu görerek memnun olmuş.

Fakat biraz da üzüntülerin tesiri ile olacak, Faik Sabri üstadımız, İstanbul'a naklini istemiş ve Galatasaray Lisesi öğretmenliğine tayin edilmiş. Yerine gelen müdür arkadaş, böyle mevcut olmayan astronomik rakamda tabakları teslim almak istemeyince, gene Vekâletin malûmatı ile tabaklar bir kalemde imha edilmiş, biz de bu kararı gene toptan imza etmişiz.

Gel zaman git zaman, Maliye Vekili ile Maarif Vekilinin araları bir tayinden dolayı açılmış. Bir Maliye Müfettişi, "bazı yolsuzlukları" tetkike memur edilince, ortaya konulan mevzular arasında bu bir günde imha edilen tabak işi de almış yürümüş. Şekle göre düpedüz suiistimal sayılan bu hâdise üzerine tahkikat derinleştirilmiş. Ve hepimizin 1690 numaralı kanuna göre lüzumu muhakemelerine karar verilmek üzere muameleye başlanmış. Ben o sıralarda Avrupa'da idim. Dönünce bana bu haberi verdiler. 1690 numaralı kanunla muhakemelerine karar verilen memurlar derhal tevkif edilirler. Bedbaht mesul muhasip de kederinden kalp sektesinden vefat edince hesap vermek tek başıma bana kaldı. Mustantiğe (sorgu hâkimine) gittim. Öğrendiğim işin iç yüzünü anlattım. Hikmet Bey adındaki istintak (sorgu) hâkimi:

-Vallahi, size ben hak veriyorum. Fakat şekil çok fena, siz bu mevzuu Köşk'e aksettirseniz...yollu idarei kelâm etti. Ben de durumu dertleşme kabilinden Afet Hanımefendiye anlattım. O akşam Köşk'e çağırıldım. Atatürk bana uzun vadeli bir iş için emir verdi:

-Efendim, korkuyorum ki bu emrinizi hemen yerine getiremeyeceğim, çünkü yarın tevkif ediliyorum, cevabını verdim. Sorgusu üzerine bildiklerimi anlattım. Bilhassa mesul muhasibin vefatını öğrenince Atatürk kıpkırmızı oldu. Derhal

Maliye ve Maarif Vekilleri çağırıldı. Atatürk'ün bu kadar hiddetli hâlini asla görmedim:

-Ankara gibi bir şehirde ağaç dikilme işi, kanun hükümleri dışında bırakılır mı? diye bağıyordu.

Ertesi günü bir kanun ile bu işi tanzim ediyor ve bizi hususî bir madde ile affediyordu. Vefat eden mesul muhasibin ailesine de esaslı bir para verildi. Bu paraların Vekil beylerden tahsil edilmediğini Başyaver nakletti.”²⁷

Mustafa Kemal Atatürk, bir sahil çocuğu olduğu için, denizi çok severdi. Fakat hastalığının son günlerinde hasretini çektiği yer, bir çam ormanlığı idi. Buna vesile olan şey ise, kendisine hediye edilmiş olan, ormanı ve çayırılığı gösteren bir tablo olmuştur.

Bu resme yattığı yerden uzun uzun bakardı. Afet İnan yanına girdiği zaman *“Afet, bana memleketimizin ormanlık güzel yerlerinden tanudıklarını anlat, onlara gidelim, ağaçlar altında dolaşabilseydim, basit bir hayata kavuşalım, son arzum yeşillik ve ağaçlık, fakat yaz kış yeşil duran ağaçlar arasında olmaktır”* demiştir.

O, hastalığının ağırlığını hissediyordu ve belki de bu hastalıktan kurtulamayacağını biliyordu. Fakat etrafındakilere ümitsizlik vermek istemediğinden, yaşayacağı yeni yerler arar gibiydi; ancak, bugün anlaşılıyor ki, yeşillığın ebediyetinde son uykusunu uyumak arzusunu, Afet İnan'a vasiyet etmek istemişti.

Atatürk'ün yeşile hayranlığı, Faruk Nafiz'in bir şiirindeki şu dizeleri tekrarladığı zamanlarda, ne kadar da belli olurdu:

Yeşil hem de!
Ben bu rengi taşıyım can köşemde.
Yeşilde ne arar da bulamaz insan oğlu?
Yeşil bu...varlık dolu, gök dolu, umman dolu.
Bir ucu gözlerinde, bir ucu engindedir,
Meyve veren ağaçlar, bu çini rengindedir.
Bu çini rengindedir bahar, deniz, kır, orman,
Bana Tanrım gözüdür, yeşil dediğim zaman.

Mustafa Kemal bu şiiri okuduğu zamanlarda, çok sıhhatliydi. Fakat kendisi yeşile hasret çektiği zaman ise, fâni varlığının erimekte olduğunu hissediyordu. Böylece O, bu son arzusu ile çam ağaçları ve yeşillikler arasında olmak istemiştir²⁸.

Atatürk'ün bu arzusuyla ilgili olarak sınıf arkadaşı Ali Fuat Cebesoy, hatıralarında şunları anlatmıştır: “1937-1938 kış aylarını nispeten rahat geçirmiş

²⁷ Palazoğlu, a.g.e., s.317-319.

²⁸ Kemal Arıburnu, Atatürk, (Anekdotlar-Anılar), Ayyıldız Matbaası, Ankara 1960, s.24, 25.

olan Mustafa Kemal, Ankara'da 19 Mayıs Stadyumu'nda yapılan Spor Bayramı gösterilerini seyretmiş, aynı günün akşamı, Güney vilayetlerinde bir inceleme gezisine çıkmıştı. Fakat Çukurova'nın sıcak iklimi, birbirini takip eden törenler, askeri manevralar ve geçit resimleri kendisini yorgun düşürmüş, hastalığının tekrarlanmasına sebep olmuştu. 26 Mayıs 1938'de Ankara'ya dönmüş, ertesi günü de tedavi ve istirahati için İstanbul'a gelerek Dolmabahçe Sarayı'na yerleşmişti.

...5 Haziran'da Savarona'ya taşındı. Aynı gün beni ve eski arkadaşlarından biri olan Fethi Okyar'ı yanına çağırttı... Bir gün:

"Fuat Paşa" dedi, "iyileşir iyileşmez Alemdağı'na gidelim, yine kuru köftemizi, haşlanmış yumurtalarımızı, sigara böreklerimizi yanımıza alalım. Acaba o asırlık ağacın dalları gölge veriyor mu? O ufak pınarın suları yine buz gibi soğuk mu? Yoksa zaman onu da kurutmuş mu?"

"Ne zaman emrederseniz gideriz, Fethi Bey kardeşimizi de alırsız" cevabını verdim"²⁹.

1932 yılından ölümüne kadar Atatürk'ün yaverliğini yapan Cevdet Tolgay, son anlarında O'nun yeşile olan özlemini anılarında şöyle anlatmıştır: "Atatürk hep Ankara'ya gitmek istiyordu. Ankara'yı yalnız bırakmak istemezdi. Çok severdi. Bu özlemine bir türlü kavuşamadı. Sarayda ölmek istemiyordu. Ama sağlık şartları, Ankara'ya dönmesine engel oldu. Atatürk, başta da söylediğim gibi gösteriştense, alayıştense hiç mi hiç hoşlanmazdı. Son zamanlarda Ankara'daki Çankaya köşkünü de bırakmak istiyordu. Bir ormanın içinde küçük, sade döşenmiş, ufaklık bir dağ evinin özlemini duyuyordu. Sık sık bunu söylüyordu, "ormanın içinde ev..." bu isteğini yerine getirmek için sayın Kılıç Ali, uygun bir yer de aramıştı. Atatürk, bir halk adamıydı. Kuru fasulyeyi, pilavı, menemeni, leblebiyi severdi. Gösteriştense uzak yaşamak isterdi. Hep öyle kalmıştır. Halktan hiçbir şeyinin saklanması istemezdi. Orman Çiftliği'ndeki Marmara Köşkü yapıldıktan sonra, o köşkü de çok sevmişti. Hemen her akşam oraya uğrar, bir kahve içerdi"³⁰.

Atatürk çiftlik dağlarının ağaçlandırılmasıyla da bizzat uğraşmıştır. Hemen hemen her ağaçta hakkı vardı. Nerede birkaç söğüt ağacı görse, pikniğe giderdi. Söğütözü O'nun çok sevdiği yerlerden biri olmuştu³¹.

Atatürk, ağaçlardan başka çiçekleri de severdi. Atatürk'ün manevi kızlarından ilk kadın pilotumuz Sabiha Gökçen, Atatürk'le ilgili anılarını gazeteci Halit Kıvanç'a anlatırken O'nun çiçek sevgisini şöyle dile getirmiştir: "Çankaya'daki Köşk'ün arkasında bir gül bahçesi vardı. Çiçeği, bilhassa gülü çok seven Ata'nın yatak odası bu bahçeye karşıydı. Bir gün bu gül bahçesini

²⁹ Sönmez, Atatürk'te Doğa Sevgisi ve Çevre Anlayışı, s.152, 153.

³⁰ Sönmez, Atatürk'te Doğa Sevgisi ve Çevre Anlayışı, s.153, 154.

³¹ Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul 1984, s.526.

dolaşırken bir gül fidanının önünde durdu. Fidanda yeni açmış güller, açmak üzere bulunan goncalar vardı. Ben, gülü çok beğendiğini farkettim. Bir tane koparıp vereyim dedim. Atatürk hemen elimi tuttu ve “Bırak” dedi. “Orada kalsın. Tabiatın güzelliği kendinde kalsın, dalında yetişsin.” Koparmaktan vazgeçerek Ata’ya cevap vermeye çalıştım; “Sizin yakanıza takmak için” güldü ve “Onlar oraya daha çok yakışır” dedi³².

Kurtuluş Savaşı günlerinde, Atatürk, bir gün Ankara karargâhında, yemek yedikleri masanın üstünü çok çıplak bulmuştu. “Şöyle bir iki çiçek yok mu, ıslatıp masaya koysanız!” demişti. O zamanlar Ankara’da Mustafa Kemal’in masasını bile süsleyecek bir demet çiçek bulunamamıştı³³.

Daha sonraları Çankaya’ya yerleştiği zaman, Paşa bahçesinde çiçek yetiştirmeye başladı. Mayıs 1922’de Ankara’ya gelen Moskova Sefiri Ali Fuat Cebesoy’u Gazi, Çankaya’da çiçek tarlalarının arasında kabul etti. Silah arkadaşlarından biri, ötekine, Moskova izlenimlerini anlatıyor, ondan da Sakarya Zaferinin ayrıntılarını öğrenmek istiyordu. Gazi bir ara, tarhlarda filizlenen çiçek fidanlarını gösterdi:

-Bakınız Ali Fuad Paşa dedi.

-Bunlar da, bizim Ankara toprağı üzerinde kazandığımız zaferler...³⁴.

Cumhuriyetin ilanı günlerinde İstanbul’un ünlü çiçekçisi Yorgo Sabuncakis, Şehremine Nevzat Bey tarafından adeta apar-topar Ankara’ya getirildi. Gazi’nin huzuruna çıkartıldı. Gazi, Sabuncakis’ten Ankara’da bir hafta içinde bir çiçekçi dükkânı açmasını istedi. Sabuncakis için böyle bir iş yeri açmak o kadar zor değildi. Henüz bir sosyetesini gelişmemiş, kocaman bir yangın yeri olan kasaba kılıklı bu Anadolu kentinde çiçeği kime satabilirdi? Ankara’da o tarihlerde doğru dürüst bir manav bile yoktu. İstanbul’da da kurumlaşmış tek çiçekçi kendisiydi. Bu kaygısını açıkça dile getirdi.

Gazi ona: “Kime çiçek satacağını soruyorsan, bana tabii...” diye karşılık verdi. “Kimse çiçek almazsa, hepsini ben alırım.” Sabuncakis’e o zamanlar adı Taşhan olan Ulus meydanına bakan Millet Bahçesi köşesinde bir yer verildi ve Ankara’nın ilk çiçekçi dükkânı, Cumhuriyetle hemen hemen yaşıt olarak orada açıldı. Yeni başkentin yeni sosyetesini kısa zamanda çiçek alıp, çiçek armağan etmeye, törenlere çiçek göndermeye alıştı³⁵.

Sabiha Gökçen hatıralarında Atatürk’ün çiçek sevgisini şöyle anlatmıştır: “Ben ondaki çiçek sevgisini ilk kez Bursa’da iken görmüştüm.. Özellikle gül ve karanfile bayılırdı.. Yalnız onlar mı? Hayır.. Boynu bükük menekşeleri, küçük

³² Sönmez, Atatürk ve Çocuklar, s.34.

³³ Bütün Dünya, s.102.

³⁴ Bütün Dünya, s.102,103.

³⁵ Bütün Dünya, s.104.

kır çiçeklerini, papatyaları, gelincikleri, diyebilirim ki doğadaki bütün çiçekleri çok ama çok severdi. Kendisi bunları asla koparmaz, koparamazdı. Kıyamazdı onlara.. Onları doğada oldukları gibi seyretmekten zevk alırdı. Yaşamlarına kendi eliyle son vermeye kıyamazdı bir türlü. İşin garibi sofrasını ve odasını çiçeksiz görmeye de dayanamazdı. Bir büyük boşluk hissederdi odalarda çiçek görmeyince. İster bahçedeki çiçekler olsun, ister saksılardaki, ister vazolardaki, hepsine titizlikle bakılmasını arzu ederdi. Çiçek hayatında bir tutkuydu adeta.. Sohbetlerimiz arasında bana: “Sabiha kızım..” derdi. “Bak hayattayken çiçeklerimle ben kendim meşgul oluyorum.. Onlara bakıyorum, baktırıyorum.. Biz bakmasak, baktırmasak dilleri mi var bizden su isteyecek, gübre isteyecek, ışıklı bir yer ya da gölgelik isteyecek? Unutma sakın, nasıl olsa kader bir gün benim de kapımı çalarak bir başka dünyaya davet edecek.. Çiçeklere bakmak, mezarıma çiçek getirmek sana düşecek o zaman.. Birkaç gül yeter de artar bile. Ama canlı olsun.. Hayatıyet dolu olsun”³⁶.

Nuri Conker’in kızı Kıymet, Atatürk’ün çiçeklere olan ilgisini, aşırı sıcak ya da soğuk olabilen kuru ve tozlu Ankara’ya çiçek kültürünü yerleştirmedeki ısrarını açıkça gördüğünü anlatmaktadır. Bölgedeki tarlalar yalnızca ilkbaharda yabancı kır çiçekleriyle doluyor, yılın geri kalanında ise çorak bir görünüm alıyordu. Mustafa Kemal, uygar bir insan olarak masasında çiçek görmek istediğini söylediğinde, Ankara’da çiçek yetiştirilmesinin olanaksız olduğu cevabını almıştı. Atatürk, Ankara’da da her yerde olduğu gibi toprak olduğunu söyleyerek itiraz etmiş ve:

-Su getirirsem çiçek yetiştirebilir misiniz? diye sormuştur.

Kısa süre sonra Ankara’da yalnızca çiçek yetiştirilmemiş, sonraki yıllarda Atatürk tarafından Atatürk Orman Çiftliği olarak anılan ormanda model olacak bir çiftlik kurulmuştur³⁷.

Ruşen Eşref Üneydın, Atatürk’ün çiçek sevgisi ile ilgili olarak, hatıralarında şunları anlatmıştır: “Bir başka gün de gene Birleşik Amerika eyaletlerinin, adı şimdi hatırımda kalmamış birinden bir adam ona mektup göndermişti. Diyordu ki:

“Ben, bölgemin en ileri gelen (horticulteur’üyüm). Sizin çok büyük bir adam olduğunuzu biliyorum. Eserinizin meftunuyum, hangi çiçeği en çok sevdiğinizi bana yazmak lütufkârlığında bulunursanız, onun en güzel cinsine sizin adınızı vereceğim!...”

Gazi bana şöyle emretti:

-Nazik ilgisinden duygulandığımı ve gereken teşekkürü tarafımdan kendisine bildiriniz ve deyin ki: Ben en çok al karanfili severim...”³⁸.

³⁶ Gökçen, a.g.e., s.64,65.

³⁷ Vamık D.Volkan, Norman Itzkowitz, Atatürk Atatürk, Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic.Ltdi.Şti., İstanbul, 2011, s.398.

Atatürk, denizi de seven bir kişiydi. Denize yakın olmaktan, yüzmek ve kürek çekmekten hoşlanırdı. Denizin sakin, dinlendirici güzelliği karşısında Ankara'nın uzun kış aylarının yorgunluğunu gidermek amacıyla Florya'daki deniz köşkünü yaptırmıştır. Böylece Florya'nın İstanbul'un gözde plaj yeri olmasında da etken olmuştur.

Ayrıca Atatürk, Boğaziçi'nde motor gezintileriyle olduğu gibi açık denizlerde gemiyle seyahatlerden hoşlanırdı.

O'nun anılarını kapsayan birçok motor, yat ve gemi ile yapılan geziler, O'nun denize olan tutkunluğunu belirler³⁹.

Sonuç olarak, Atatürk, ağaçları, çiçekleri, doğayı, ormanı çok seven bir insandı. Çocukluk günlerinde yaşadığı hayat O'nda doğa sevgisinin oluşmasında etki etmiştir. Atatürk, ağaçların kesilmesini, hatta dallarının dahi koparılmasına karşı çıkardı. Yalova'da bir köşk yapılırken bir ağacın dalları köşkün inşasına engel olduğu zaman, ağacın dallarının kesilmesine izin vermemiş ve köşkü bulunduğu yerden taşıtmıştır. Söğütözü'nde de bir kulübe yapımı sırasında kulübenin yapılacağı alanda bulunan söğüt ağaçlarını başka bir yere nakletmiştir. Yalova'da, bir işde ağacının kesilmesine de çok üzülen Atatürk, ağaçların yanı sıra, çiçekleri de çok severdi ve onların dallarından koparılmasını istemezdi. İçinde hep bir doğa özlemi olan Atatürk, ormanın içinde küçük bir kulübede doğa ile baş başa yaşamak istemiştir.

Kaynaklar

- , 2000, "Ağacı Kestirmede Binayı Kaydırttı", Bütün Dünya, Cilt: III, Sayı: 30 Kasım, Başkent Üniversitesi Aküm Basım Tesisleri, Ankara.
- ARIBURNU, K., 1960, "Atatürk, (Anektotlar-Anılar)", Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- , 2008, "Atatürk'ün Yanı Başında, Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları", Derleyen: M. Kemal Ulusu, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş., İstanbul.
- ATAY, F. R., 1984, "Çankaya", İstanbul.
- BALTACIOĞLU, İ., H., 1973, "Atatürk, (Yetiştirmesi, Kişiliği, Devrimleri)", Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- BANOĞLU, N., A., 1978, "Nükte ve Fıkralarla Atatürk", İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul.

³⁸ Palazoğlu, a.g.e., s.151.

³⁹ Sönmez, Atatürk'te Doğa Sevgisi ve Çevre Anlayışı, s.138,146.

- GÖKÇEN, S., 2007, "Atatürk'le Bir Ömür", Anıları Kaleme Alan: Oktay Verel, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- İNAN, A., 1955, "Kemal Atatürk'ü Anarken", Ankara.
- İNAN, A., 1969, "Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım", Altınok Matbaası, Ankara.
- PALAZOĞLU, A., B., 2005, "Atatürk Kimdir?", 2.Kitap: Atatürk'ün İnsanlığı, Nobel Basımevi, Ankara.
- SÖNMEZ, C., 2004, "Atatürk ve Çocuklar", Unicef Türkiye Temsilciliği Yayınları, 1991.
- SÖNMEZ, C., 2004, "Atatürk'te Doğa Sevgisi ve Çevre Anlayışı", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- VOLKAN, V. D., ITZKOWİTZ, N., 2011 "Atatürk Atatürk", Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic.Ltdi.Şti., İstanbul.
- , 2015, "Yalova Benim Kentim", Yayına Hazırlayan: Özlem Salman Günalp, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul.
- YAZMAN, A., T., 1969, "Atatürk'le Beraber, Devrimler, Olaylar, Anılar (1922-1938)", Yörük Matbaası.
- YEN, A., S., 1982, "Ziraatte Öncü Büyük Atatürk", Bir Dehanın Analizi Atatürk, Derleyen: Nesim Benbanaste, Sümbül Basımevi, İstanbul.